

על האדם והאלוהים

הפרק הראשון

בנפש האדם ולחיותה.

אלוהים יתברך

דע, כי נפש האדם נפש אחת, וזה פעולות רבות חלוקות, יקראו קצת הפעולות הן 'נפשות' ויחשב בעבור זה, שיש לאדם נפשות רבות, כמו שחושבים הרופאים, עד שפנת ראש הרופאים ואמר, שהנפשות שלוש: טבעית, וחיותית, ונפשית. ופעמים יקראו 'נחות' ו'חלקים', עד שיאמרו: 'חלקי הנפש', וזה השם ששמעו בו הפילוסופים הרבה. ואינם מתפנים באמרו 'חלקי', שהיא מתחלקת כחלק הגופות, ואמנם הם מונים פעולותיה החלוקות, אשר הן לכלל הנפש — בחלקים לכל המפורד מהחלקים ההם.

ואתה יודע, שתקון המדות אמנם הוא רפוי הנפש ולחיותה. וכמו שהרופא אשר ירפא הגופות, צריך שיבדע תחלה הגוף אשר ירפאהו בכללו, וחלקי הגוף מה הם, וצונו לומר: גוף האדם, וצריך שיבדע אילו דברים יחלוהו, ויבדק מהם, ואילו דברים יבריאנהו, ויבדן אליהם — בן אשר ירפא הנפש וירצה לתקן המדות, צריך שיבדע נפש האדם בכללה ובחלקיה, ומה יחלה אותה, ומה יבריאנה.

ויספני זה אמר, שחלקי הנפש חמשה: הון, והמרגיש, והמרגה, והמתעורר, והשכלי.

ויבדק הקדמוני בזה הפרק, שדברינו אינם אלא בנפש האדם. כי כח המזון, על דרך השלל, אשר לאדם, איננו כח המזון אשר לחמור ולסוס. כי האדם נזון בחלק הון מן הנפש הטבעית, ותחמור נזון בחלק הון מן הנפש החמורית, ותדקל נזון בחלק הון מן הנפש אשר לו. ואמנם באמר על כל אלו האישים 'נזון' — בשתוף השם בלבד, לא שהענין אחד בעינו. וכן באמר על איש האדם ובעל החיים 'מרגיש' — בשתוף השם בלבד, לא שהתרגשה אשר בראובן היא התרגשה אשר בזה הסוס, ולא שהתרגשה אשר בזה המין היא התרגשה בעינה אשר בזה המין האחר. אלא כל מין ומין מאשר לו נפש — יש לו נפש אחת וזולת נפש האחר, ויתחייבו מנפש זה פעולות, ומנפש זה פעולות, ואפשר שתדקמה פעולה לפעולה, ויחשב בשתי הפעולות שהן דבר אחד בעינו, ואין הדבר כן.

דברי הרמב"ם דע כי נפש האדם נפש אחת מבררים כי עצם הימצאותה של תכונה אחדותית ביסוד נפש האדם מבטא הופעת מדרגת חיים אלוקית באדם. עצם קיומה של תכונה אחדותית בנפש האדם, עצם היכולת של הנפש לתפוס את המציאות בצורה אחדותית, הוא המאפשר לאדם לחשתייך אל עולם אחדותי, לחבר את כל פרטי המציאות וכוחותיה אל מקור אחד, אל אמת אחת. תכונת האחדות מאפשרת לחשוף את האמת האחת והשלמה שביסוד כל הפרטים הנגלים.

הנפש האלוהית
היא הרג בלבו
של האדם

לולי קיומו של כוח אחדותי זה בנפש, לא היה יכול האדם לעסוק בתקון העולם ועילויו. האדם לא היה מסוגל לקלוט ולהבין כיצד הפרטים הרבים שלפעמים אף סותרים זה את זה שייכים לאמת אלוקית אחת.

קנת איננה גבור הכובש את יציר טמא שרק ה', יש להביץ לשון איונה, שמשמע שטורב
 משני בני אדם, ושואל איזה מהם גבור, והרי ליה לומר מי נקרא גבור, ועוד
 יש להקשות שמלשון הכתוב משמע איפכא שהכתוב אומר טוב אדם אפים מגבור משמע מי
 שהוא מאריך אף והיינו הכובש את יצירו חסוד יותר מגבור.

ויש לומר דיש שני מיני צדיקים, א' שאין מניח היצר הרע לקרוב אצלו, וקודם בואו אליו
 מודיקו מעליה, ויש צדיק שמתחו לבא אצלו אך כובשו שלא לזימנו לעבירה, לשלם,
 היצר הרע מסתו לחסדה, ואומר ליצר הרע אני אעשה כרצונך שאנך אחד חסדה אך אחד
 חסדה של מצוה, והלך ולמד תורה בחושך נדל ובחסדה גדולה, וכן בכל דבר שמסתו למדה
 רעה הוא לוקח אותה המדה לעבודת הכוהן.

אך מי מהם יותר משובת, ודאי הרי יותר משובת, והוא על דרך משל אדם שישיך כהנת
 לשמור החסוד ולא היה הולך מנוח בכריח חזק, ושפע באמצע הלילה שנגב אחו בא
 ועשה תחבולות לשחת הולת, וכאשר שמע זה וזה רוא לנפשו החתיל לצעוק בקול גדול
 לבני ביתו שיבואו, ורחק הגב מחמת הצעקה, ומעשה כזה אורע לאיש אחד גם כן, רק שאחזק
 האחד כששמע שנגב בא שתק כמו שאינו שומע, וכשבא הגב לחנות בפנים תפס אותו ואמר
 אותו כחושותיכם, אבל לא היה רוצה לצעוק כדי שיברח הגב, כי אחר אם יברח הגב עכשיו,
 שמה יבא עוד בלילה זו או בלילה אחרת, ושמה אז אריזה גרם בשניה ולא אשמע, ויעשה
 הגב מה שלב חסין, לכן אעשה לו דבר זה שלא יגוב עוד, והמשל מובן מאליו.

וזהו פירוש איונה גבור וכו' כלומר איונה מבי צדיקים ואלו נקרא גבור, ואמר הכובש וכו'
 ולא זה שאינו מביח את היצר הרע לקרוב אצלו כלל, שגובר טוב אדם אפים מגבור,
 וזה לומר זה שהוא מאריך אף והיינו היצר הרע נקרא אף, שהיצר תמיד אצלו ועם כל זה
 הוא כובש אותו, והו טוב ומשובת יותר מהצדיק הרי שאינו מניחו לקרוב אצלו כוכר לעיל,
 ומושל כוחו, רצה לומר מי שהוא מושל על היצר הרע וכובש אותו יותר משובת מלכוד
 עיר, כי מי שהוא לוכד עיר בודא מנרש את החושבים תחלה ואחר כך בא לעיר, אבל זה
 אינו מנרש את היצר הרע רק כובשי:

ומי שם טוב דף טז ע"א במפרט, ודא בליקטום יקריט דף ג ע"א

קטא. איונה חכם וזלמור מכל אדם גם מייצר הרע קטא) ואו נעשה גם היצר ודע יצר טוב,
 וזהו שאמר איונה גבור וכובש את יצרו, ולא הונו רק כובשו מתת ידו לעבוד

כי עבודת ה';
 וצפת עפנה דף י"א ע"ב

א מחמת דף י"א ע"ב

כאשר האדם חי ומצוה אל הפועל את כוחותיו מצד עפעם, כאשר הוא
 מבטא כל כוח וכוח כרצונו ולפי חבנתו, לא באה לידי ביטוי תלונת האחרות על
 פי מקורה האיוואלי, וכוחות החיים מתגלים ויוצאים אל הפועל באופן פרטי
 אנאואיסטי ומדולדל.

האנושות מתצאה בקרבה כחמת ונסיות חיים אחוזותיו כדוגמת אהבת יופי
 מוסיקה, העדפת מזון טעים ואסתטי, אך אינה יודעת מה המקור האמיתי לכל
 תכונות הללו, מניין הם נובעים. התכונה האנושית אינה מבינה שכל אלו יצוקים
 מתאחדות האלקיות, פועלים אידואלי, מוסרי וקדושי, ומודלים אפשר לבטא ולגלות
 את העולם האידואלי בתוכני החיים. תערך תעלין שמעובל את האנושות הוא
 טובת האדם הפרטי וכל חסודת את האדם נתפס כבא לשרתו. על כן האנושות
 משתמשת בכוחות הנפש למילוי הרצונם הפרטיים של האדם, למילוי הנאותיו

והאחרות. כדי למלא את סיפוקם של הכוחות השונים והקיימים באדם ודורשים
 את מזונם-סיפוקם משקיעה האנושות כוחות ומשאבים רבים. היא מפתחת את
 עולם החומר וממציאה צורות שונות לסיפוק כוחות האדם, חלקן טובות וחלקן
 משחתות. כך, לדוגמה, כוח האהבה יכול לצאת אל הפועל באופן גס, מוחצן
 ולפעמים אף מרעיל, וכדי לספק את תכונת היותי שבאדם יצורים יצירות אמונות
 בעלות השפעה שלילית והרסנית. בדרך זו כל כוחות החיים, השייכים במהותם
 אל עולם אצילי וטהור, הופכים להיות כלים לשאיפות פרטיות ואמנאסיסטיות עד
 כדי נפילת האדם לתועבות ורשעיות שאין לחזור.

לכך מכון הרמב"ם ב"שמונה פרקים": אמורינו ידע שגשג האדם נפש אחת,
 וקשרת את נפש האדם על כל תכונותיה — הרוחניות הטבעיות, החברתיות
 המעשיות — אל מרכז אחת, אל מחות אחת, אל תכונת האחדות המיוחדת לאדם.
 חיובלת של האדם מישדאל לתקן את חייו, להבדיל את נפשוהו לעולות תבונות
 כמבואר בשאר פרקי חספר, ונכעת מהיכולת של האדם מישראל להפגש עם
 מקורה של תכונת האחדות ולחבר את כל הכוחות אליה.

רק כאשר האדם יוצא מצמצומו הפרטי ומשתדל לשאיפות עליונות, כאשר
 הוא חפץ להתעלות ולחיות את חייו מתוך עולם אידואלי-אלוקי מוחלט, הוא
 מבטא את הטבע האחדותי הטוב בו באופן נכון וכוחות נפשו מתפתחים ויוצאים
 אל הפועל באופן בריא ונכון.